

ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА МАЪНАВИЙ-МАЪРИФИЙ ТАРБИЯНИНГ ЎРНИ

Тошбекова Моҳира Хасановна
USAT Ёшлар билан ишлаш, маънавият
ва маърифат бўлими бошлиғи
90/9448710

Таянч сўз ва атамалар: Узлуксиз таълим тизими, мутахассис кадрлар тайёрлаш, шахс, таълим, тарбия, жамият, фан, ишлаб чиқариш, ёш авлод, комиллик, комил инсон, маънавий тарбия босқичлари.

Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-сиёсий ҳаётида миллий ўзликни англаш, миллий ва умумбашарий қадриятларни ўзлаштириш орқали шахс билан жамият ўртасида уйғунликни вужудга келтириш, эҳтиёжларнинг хусусийликдан умумийликка ўсиб боришининг қондирилиши ҳар жиҳатдан вояга етаётган ёшларнинг қобилиятлари, истеъдодлари, ички имкониятлари, ўзига хос индивидуал-психологик хусусиятларини тадқиқ этишни, шунингдек, ривожлантиришни талаб этади. Ёш авлоднинг шахс ва субъект сифатида шаклланиши, ақлий ривожланиши, тарбияланганлик даражасини аниқламай туриб ўрта махсус ва олий таълим-тарбия жараёни самарадорлигини ошириш мумкин эмас¹. [Ибрагимов.Х] Мамлакатимиз олдида турган иқтисодий, ижтимоий сиёсий масалалар таълим ва тарбия ишини такомиллаштириш билан чамбарчас боғлиқ. Таълим тизимидаги вазифаларга замонавий ёндашув давлатимизнинг бу соҳага ниҳоятда катта эътибор бераётганида, қабул қилинган бир қатор ҳужжатларда ўз ифодасини топди. Бу вазифаларни амалга ошириш учун Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022—2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги № ПФ-60 сонли ва 2023-йил 11 сентябрдаги ““Ўзбекистон — 2030” стратегияси тўғрисида”ги № ПФ-158-сон Фармонлари қабул қилинди. Уларда таълим-тарбия, узлуксиз таълим, кадрлар тайёрлаш тизимини ислоҳ қилиш, тубдан такомиллаштириш ва жаҳон андозалари талаб даражасига кўтаришга оид асосий йўл-йўриқлар кўрсатиб берилди. Биз қадам қўйган Янги Ўзбекистон жамияти уч муҳим устунга таянади: эркин иқтисодиёт, адолатли сиёсат ва юксак маънавият. Бу устунлар қанча мустаҳкам ва бақувват бўлса келажагимиз равнақи ҳам бақувват бўлади. Мамлакатимиз мустақилликка эришгач, ўртага ташлаган энг долзарб муаммолардан бин- маънавият масаласи эди. Чунки, ҳар қандай жамиятнинг ижтимоий иқтисодий маданий тараққиёти бевосита унинг маънавий-ахлоқий негизларининг ривожланиши билан чамбарчас боғлиқдир. Бу негизлар:

- умуминсоний қадриятларга содиқлик;
- халқимизнинг маънавий меросини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш;
- инсонни ўз имкониятларини эркин намоён қилиш;
- ватанпарварликдан иборатдир.

Мазкур маънавий ахлоқий негизлар заминидан умуминсоний ва миллий қадриятлар муштараклигида Республикаимизнинг барча фуқароларининг

маънавий маданиятини шакллантиришига эришиш ётади. Бир сўз билан айтганда шахс тафаккурини ўстирмасдан, унинг маънавий дунёсини бойитмасдан туриб, ижтимоий, иқтисодий, маданий жабҳалардаги вазифаларни бажариш, миллий истиқлол мафкурасини тўла-тўқис яратиш мумкин эмас. Бугунги таълим олдига қўйилган муҳим масала умуминсоний ва миллий кадриятларга таянган ҳолда таълим-тарбиянинг мазмунида инсонпарварлик ғоясини кучайтириш, халқчиллаш- тириш, унинг узвийлиги, изчиллиги, илмийлиги ва дунёвийлиги асосида ёшларни маънавий маданиятини шакллантиришдан иборатдир. Зеро, Ўзбекистон Республикасининг янги тахрирдаги “Таълим тўғрисида”ги Қонунида ҳам, таълимда умуминсоний ва миллий маданий кадриятларнинг устиворлиги, таълим соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий тамойилларидан бири эканлиги таъкидланган. Демак, таълим-тарбия жараёнида умуминсоний ва миллий маданий кадриятларнинг устиворлигига эришиш ўқувчиларнинг маънавий маданиятини шакллантиришнинг муҳим омилидир. Мамлакатимизда “Миллий тикланишдан-миллий юксалиш сари” эзгу ғояси фуқаролар ҳаёти, турмуш тарзи ва дунёқарашида туб бурилишларга сабаб бўлди. Жамиятимиз бутунлай янги қиёфа, янгича мазмунни касб этмоқда. Одамларнинг турмуш тарзлари ўзгармоқда. Энди ҳамма гап қўлга киритилган ютуқларни асраб-авайлашда, кун сайин унинг мазмунини бойитиб, маънавий жиҳатдан чуқурлаштириб боришда қолган. Ҳар бир инсон ижтимоий-иқтисодий, сиёсий, маданий воқеликни чуқур идрок этиши, истиқболни режалаштиришнинг илғор йўналишларини пишиқ-пухта англаб олиши бугунги куннинг долзарб масалаларидан ҳисобланади. Қайси давлат, қайси жамиятда жамоат аъзолари маънавий жиҳатдан бақувват ор-номусли, меҳр-шафқати кучли, виждони пок, билимдон, меҳр-оқибатли бўлса, бу давлат, бу жамият бадавлат , ўзига тўқ, фаровон бўлиши азалдан маълум. Бинобарин, янги фуқаролик жамияти куриш йўлига ўтган ҳар қандай давлат маърифат ва маънавият масалаларига, хусусан, маънавиятга, маънавий тарбияга жиддий эътибор бермоғи шарт 2.[Холиков Э]. Ёшларни сиёсий ғоявий жиҳатдан чиниқтириш, ақлий салоҳияти, дунёқараши эндигина шаклланган ёш авлод қалбида миллий ғурур туйғуларини кучайтиришни, Ватан, Миллат, Миллий тикланиш, Миллий юксалиш ва Истиқлол тушунчаларини кадрият даражасига кўтариш борасидаги қатор тасирчан тадбирларни тизимли рўёбга чиқаришни даврнинг ўзи тақозо этмоқда. Кадрлар маънавий тарбияси кенг қамровли тушунчадир. Ёш авлод муқаррар равишда янги, замонавий, инновацион асосларга ўтаётган янгиланаётган давлатимиз ва жамиятимиз бошқаруви тепасига келади. Улар биз бошлаган улкан ишларини давом эттирадилар. Ўзбекистоннинг иқтисодий, интеллектуал ривожланган, буюк давлатлар қаторига кириши, келажаги обод ва фаровон бўлиши, ҳуқуқий-ижтимоий демократик давлат, адолатли фуқаролик жамияти ривожланиши кўп жиҳатдан тарбияга боғлиқ. Шу сабабли Президентимиз Ш.М.Мирзиёев янги авлод тарбиясини энг муҳим вазифалардан бири деб қарамоқда. Бу йўлда чексиз ғамхўрлик намуналарини кўрсатиб, ижтимоий-сиёсий имкониятларни яратишда ташаббускорлик

қилмоқда. Ватанимиз келажаги бўлган ёшларга ҳозирги замон талаблари даражасида билим ва тарбия бериш, уларни юксак маънавиятли, онги ҳар қандай салбий таъсирларга нисбатан бардошли, уларнинг қалбида атрофда бўлаётган воқеа-ҳодисаларга даҳлдорлик ҳиссини шакллантириб вояга етказиш – бугунги кун таълим муассасаларининг асосий вазифасидир, чунки фақат ана шундай инсонларгина келажакда одил жамият пойдеворини ярата оладилар. “Бундай юксак-эзгу мақсадларга фақат юксак маънавият, узлуксиз маънавий тарбия орқалигина эришиш мумкин” деган шиор ҳар биримизнинг фарзандларимиз, ёш авлоднинг маънавий-ахлоқий камолоти, ғоявий чиниқишига, ҳар хил бузғунчи ғоя ва мафқураларга қарши муросасиз курашчи руҳида тарбиялашга масъулият билан ёндашишга ундайди. Айнан фарзандларнинг камолоти – эртанги кунда барчамизнинг тинч ҳаётимизни таъминлайди. Бунинг учун уларни миллий ғоя руҳида тарбиялаш, уларга хурлик, озодлик, адолат, демократик тамойилларга асосланган жамият барпо этиш, ижтимоий-ҳуқуқий давлат куриш, эркин фуқаролик жамият асослари ҳақида тушунча бериш барчамизнинг бурчимиздир. Инсонга фақат атроф-воқелик ҳақида, одобу ахлоқ қоидалари ҳақида билим беришнинг ўзи унинг маънавий-ахлоқий тарбияси учун етарли бўлмайди. Унда ирода қудрати, масъулият туйғусини шакллантириш, кўнглида атроф-табиатга, меҳнатга, касбга, илмга, ўзга инсонларга меҳр уйғотиш, дилида улуғ мақсадлар туғилишига эришиш лозим. Масалан, тан олиб айтиш керакки, Ватан ёки Адолат туйғуси ҳақида китобларда ёзилганларни ўқиб чиққан одам дарҳол Ватаннинг қадрига етадиган, ёки Адолатга хиёнат қилмайдиган бўлиб қолади, деб тасаввур қилиш ўта соддаликдир. Ҳар бир инсон Ватан, Миллат, Адолат тимсол-тушунчаларининг ўз руҳидаги пайдор маънавий қадриятларга айланиши учун ўзгалар ибратида синаши, уларга нисбатан кўнглида меҳр уйғониши зарур. Бунга турли йўллар, турли воситалар билан, биринчи навбатда ёш авлод тарбиясига самимий ва изчил ёндошув, тинимсиз изланишлар билан эришилади. Янги Ўзбекистоннинг барча олий ўқув юртларида тайёрланаётган мутахассисларни фақат касб-кори нуқтаи назаридангина эмас, балки уларнинг дунёқарашлари, маънавияти, тафаккури, сиёсий етуклиги, ахлоқий баркамоллиги ва ижтимоий фаолияти жиҳатларини ҳисобга олган ҳолда шакллантириш ғоят муҳим аҳамият касб этади. Келажаги буюк давлатни маънавияти, ақлий қобилияти юқори савиядаги кадрлар куради. Келажаги буюк давлатни маънавияти, ақлий қобилияти юқори савиядаги кадрлар куради. XX асрнинг энг йирик мутафаккирлардан бири Эрих Фромм шундай огоҳлантиради: “Агар маълум жамият кишиси ижтимоий воқеликни идрок этолмаса, бунинг ўрнига мияси ҳар хил ҳаёллар билан тўлдираверса, ўзи, оиласи ёки дўстларига оид воқеликни тушуниш ҳам чек-чегарали бўлади, у ярим мудроқ ҳолда юради, ҳар томондан келаятган фикрларни қабул қилиш ва ишнишга тайёр яшайди, таклиф қилинган уйдирмаларни ҳақиқат деб билади”. Янги Ўзбекистонда таълим-тарбия ишларини тўғри йўлга қўйиш миллий ва умуминсоний қадриятларнинг барча имкониятларидан тўла ва самарали фойдаланишни тақазо этади. Жаҳон

халқларининг илғор маданияти миллий маънавиятимизни янада юксак даражага кўтаришга ижобий томонларидан қанчалик фойдаланмайлик, бари бир ўзбек миллий кадриятлари маънавий камолотимизнинг асоси бўлиб қолади. Демак, шахс маънавиятини шакллантириш ва бойитиш бугун бутун таълим тизимида фаолият олиб бораётган тарбиячилардан чуқур билимга эга бўлишни ва ёшлар ўртасида таълим ва тарбияни узвий равишда олиб бориш салохияти ва маънавиятига эга бўлишни талаб этади. Бугун олдимизга қўйилган юксак маънавиятли шахсни тарбиялаш мамлакатимиз тараккиёти ва унинг интеллектуал имкониятларини кенгайтиришга қаратилган. Бу вазифани амалга оширишда таълим тизимининг мавжуд имкониятларидан кенг фойдаланиш долзарб вазифа бўлиб қолаверади.

Хулоса қилиб айтганда, маънавий таълим-тарбия бугунги куннинг энг долзарб масаласи. “Ўзбек халқи азалдан ўзининг болажонлиги, оилапарварлиги билан ажралиб туради. Албатта фарзандга меҳр қўйиш, уларни қорнини тўқ, устини бут қилиш ўз йўли билан, лекин болаларимизни ёшлик чоғидан бошлаб миллий тарбия, ахлоқ-одоб, юксак маънавият асосида вояга етказиш биз учун доимо долзарб аҳамият касб этиб келган”3.[Турғунбоев К]. Бу ишга юртимизнинг барча зиёлилари, ўқитувчилар, журналистлар, ёзувчилар, барча раҳбарлар бирдек масъулдирлар. Мамлакатимизда таълим-тарбияни хозирги замон талаблари даражасида олиб боришда мавжуд барча имкониятлар ва воситалардан самарали фойдаланганимиздагина маънавияти юксак баркамол ёшларни тарбиялашга эришиш мумкин бўлади. Келажак авлод ҳақида қайғуриш, соғлом, баркамол наслни тарбиялаб етиштиришга интилиш бизнинг миллий хусусиятимиздир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ибрагимов Х, Абдуллаева Ш. “Педагогика назарияси”. Т.; “Фан ва технология” нашриёти. 2018 й. 7-б.
2. Холиков Э, Сиддиков Б, Рустамов М, Мирзаев А. “Калбан улғайиш даври» Т; «Extremum press” 2019й, 15-б
3. Турғунбоев К, Тешабоев А. “Педагогика назарияси ва тарихи”. Т.; “Фан Зиёси” нашриёти. 2018 й. 77-б.